

самоутвердження, прояву його таланту, що обов'язково передбачає наявність і виховання сили духу та здоров'я в його найширшому розумінні – як здоров'я тіла, духу і способу життя. Вихованням – це соціально і педагогічно організований процес створення оптимальних умов формування людини як особистості; вплив викладача на особистість вихованця з метою формування в нього бажаних соціально-психологічних, морально-духовних, культурних і фізичних якостей.

Список використаних джерел

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів. — К.: Либідь, 1998. — 560 с.
2. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва: Навч. пос. — К., 1993. - 320с.

Отримано 20.02.2015 р.

УДК 378.4 (430) (091)

Гаврилюк А. В.°

Київський університет імені Бориса Грінченка, аспірантка кафедри теорії та історії педагогіки
Гуманітарного інституту

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КЛАСИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ЗАХІДНОЇ НІМЕЧЧИНИ

У статті розглядаються особливості розвитку класичних університетів Західної Німеччини в період 1945-2010 рр.; представлено процес відновлення класичних університетів у післявоєнний період; проаналізовано основні вектори розвитку Гейдельберзького, Кельнського, Мюнхенського та Трірського університетів.

Ключові слова: університетська освіта; класичний університет; освітні реформи; Західна Німеччина, інтернаціоналізація

В статье рассматриваются особенности развития классических университетов Западной Германии в период 1945-2010 годов; представлено процесс возобновления развития классических университетов послевоенного периода; проанализировано основные векторы развития Гейдельберзкого, Кельнского, Мюнхенского и Трирского университетов.

Ключевые слова: университетское образование; классический университет; образовательные реформы; Западная Германия; интернационализация

The article is about development of classical West German universities in the period of 1945-2010. The article shows the renewal of the universities after the Second World War. It will analyze the vectors of development of such universities as Heidelberg University, Cologne University, Munich University and Trier University.

Key words: University education, classical university, educational reforms, West Germany, internationalization

Актуальність дослідження. Досвід Німеччини як економічно розвиненої країни Європи доводить, що її освітня система є однією з найбільш продуктивних і високоякісних серед країн Західної Європи. Німецька система вищої освіти формувалася протягом століть та перебудовується і на сьогодні. Університетська освіта Німеччини є прикладом європейської, демократичної, інноваційної системи

освіти. Розглянемо розвиток класичних університетів Західної Німеччини в період 1945-2010 рр.

Визначення **мети статті** зумовлено важливим науковим завданням – визначити особливості розвитку класичних університетів Західної Німеччини.

Завданнями статті є визначення поняття класичного університету; окреслення стану класичних університетів Німеччини в період 1945-2010 рр. на прикладі Гейдельберзького, Кельнського, Мюнхенського та Трірського університетів.

У контексті досліджень розвитку класичних університетів Західної Німеччини (1945-2010) наявні наукові розвідки німецьких вчених Е. Анріха (E. Anrich), Р. ф. Брух (R. von Bruch), К. Бурдшайдт (K. Burdtscheidt), Б. Кем (B. Kem), Ф. Ленхарта (V. Lenhart), У. Тайхлера (U. Teichler), Х. Тенорта (H. Tenorth), К. Фюра (K. Führ). Серед вітчизняних дослідників проблемою розвитку університетської освіти Західної Німеччини займалися В. Гаманюк, Т. Голуб, М. Дужа-Задорожня, М. Желуденко, Т. Зданюк, Н. Махиня, Н. Мірошніченко, Г. Поберезька, С. Сисоєва, Н. Терентьєва.

Німецький дослідник університетської історії Німеччини Е. Анріх [60] у своїй монографії "Ідея німецького університету та реформа університетів Німеччини" ("Die Idee der deutschen Universitaet und die Reform der deutschen Universitaeten") (1960) нарахував 17 університетів і 8 технічних вищих шкіл на початку 1960-х років. Це Вільний університет Берліна, Боннський університет, Геттінгенський університет, Кільський університет, Марбурзький університет, Мюнстерський університет, Ерланзький університет, університет Ерлангена-Нюрнберга, Мюнхенський університет, Вюрцбурзький університет, Тюбінгенський університет, Фрайбурзький університет, Гейдельберзький університет, Франкфуртський університет, Гамбурзький університет, Кельнський університет, університет Майнца (з 1946 р.), Саарландський університет (з 1948 р.) [1, 60].

Під час післявоєнного періоду (1945-1955) в Німеччині було помічено поступове відновлення університетів. Так, наприклад, Гейдельберзький університет, найстаріший університет на території Німеччини, який належить землі Баден-Вюртемберг (Західна Німеччина), було переорганізовано після 1945 р. Будучи першим університетом у Німеччині, який підтримував політику націонал-соціалізму, він потребував докорінних змін. Під керівництвом Карла Ясперса було розроблено новий статут університету, який мав "слугувати духу правди, справедливості та людинолюбства" [2, 21]. Першим ректором після 1945 р. став Карл Г. Бауер. Університет зазнав значного реструктурування. Так, наприклад, факультет природничих наук та частина медичного факультету було переміщено до університетських будівель в Нойгамер Фельді, в той час як факультети гуманітарних наук було залишено в старій частині міста [3, 85].

Реформування Гейдельберзького університету вплинуло і на його структуру. Якщо із дня його заснування, цей класичний університет складався із чотирьох факультетів (теологічного, юридичного, медичного та філософського), то, починаючи з 1969 р., до складу університету увійшло 16 факультетів [3, 87]. Кількість студентів постійно зростала і в ювілейний 1986 р. (600-річчя університету) до Гейдельберзького університету було зараховано 27. 000 студентів, у тому числі і велика кількість іноземних студентів [3, 89]. Студентство в Гейдельберзі складає основну частину населення міста. Гейдельберг відомий

також під назвою "університетське місто", одне із найпопулярніших міст для навчання серед студентів.

Кельнський університет (1388) розташований в землі Північна Вестфалія (Західна Німеччина), відомий також своїм статусом "університетського міста", яке є третім по кількості студентів після Мюнхенського університету Людвіга-Максиміліана та Галле-Віттенберзького університету імені Мартіна Лютера [4, 74]. До складу Кельнського університету входить 6 факультетів: філософський, правовий, медичний, математично-природничий, економічно-соціальний та гуманітарних наук [4, 74]. Станом на 2010 рік до Кельнського університету було зараховано 35.641 студентів, з них 4.957 іноземних студентів, що складає близько 10 % від усіх студентів [4, 74].

У період 1945-2010 років університет зазнав важливих історичних змін та реформувань. Після 1945 р. університет було частково відбудовано після руйнувань під час Другої світової війни [4, 70]. Розбудову університету було розпочато із відбудови кампусу для економічно-соціального факультету в період 1956-1960 рр. Кількість студентів, які навчалися на цьому факультеті, збільшилася в 5 разів (5.000 студентів між 1949 р. та 1955 р.) [4, 81]. У 1980 році було засновано факультет педагогічних наук, до складу якого входило педагогічні інститути землі Північної Вестфалії [4, 75].

Основне фінансування Кельнського університету було отримано від міста Кельна і в період 1945-2007 років університет мав статус муніципального. Керівництво факультетами виконує ректорат університету. До його складу входить ректор як голова правління, 4 проректори та канцлер як голова адміністрації університету. Ректор обирається Радою університетів раз у 6 років та може бути переобраним на посаду ще на 4 роки. Ректор університету очолює ректорат і сенат. Важливим рішенням сенату університету було затвердження плану реорганізації факультетів. Педагогічні факультети було об'єднано в новий шостий факультет Кельнського університету – гуманітарних наук [4, 75]. Разом із Центром для обдарованих дітей, ректоратом Кельнського університету, починаючи з 2000/2001 років було ініційовано проект для обдарованих дітей. Метою проекту було залучення обдарованих учнів (10-13 класи) до навчання в університеті за дисциплінами математика, фізика, хімія та інформатика. Цей проект виявився настільки успішним, що його було запроваджено в інші університети землі Північна Вестфалія [4, 95].

Після впровадження Болонської реформи в систему організації навчання на початку 2000-х років було здійснено поступовий перехід на систему "бакалавр-магістр" у Кельнському університеті. Процеси інтернаціоналізації займають важливе місце в Кельнському університеті. Так, у 2004 р. до ректорату було введено до ректорату нову посаду "Проректор з міжнародних зв'язків та роботою з громадськістю" [4, 105]. З початку 2007 р. Кельнський університет відкрив своє міжнародне бюро в Пекіні, метою якого є координація міжнародних академічних обмінів між федеральною землею Північна Вестфалія та Китаєм. Відділ міжнародних зв'язків Кельнського університету займається підтримкою іноземних студентів і вчених, партнерством між університетами, надає можливість для стажування та проведення досліджень за кордоном, проводить міжнародний маркетинг. Міжнародне бюро на рівні університету відповідає концепції децентралізованої організації роботи [4, 107].

Найбільший за кількістю студентів університет у Німеччині (45.778 студентів, 700 професорів), який розташований в землі Баварія (Західна Німеччина) – Мюнхенський університет Людвіга-Максиміліана (1472) [5]. Цей університет є одним із найпрестижніших в Європі, він входить до групи елітних університетів. З 2006 р. університет бере участь у програмі Ініціативи підтримки передових досліджень ФРН (Excellence Initiative) [5]. Завдяки участі у цій програмі університету було надано 180 мільйонів євро для створення науково-дослідницьких шкіл з основними напрямками в медицині та біохімії [5]. Крім того, в Мюнхенському університеті навчалося та викладало 34 лауреати Нобелівської премії. До складу університету входять 18 факультетів та 150 спеціальностей [5].

У післявоєнний період 1945-1955 рр. відбулося відновлення роботи Мюнхенського університету, зокрема, відбудова зруйнованих війною будівель. Цей час був періодом збільшення кількості студентів, що було також загальною тенденцією як в Західній, так і в Східній Німеччині. Так, в 1949/50 рр. навчалося 10.469 студентів, з них 2.198 жіночої статі, а в 1959/60 рр. – 18.225 студентів, з них 4.930 жіночого роду [5]. Через 50 років кількість студентів збільшилася ще у кілька разів: в 2009/10 рр. було зареєстровано 45.649 студентів, з них 28.545 жіночого роду [5]. Мюнхенський університет є одним із найпопулярніших класичних університетів, які обирають як німецькі, так і іноземні студенти для навчання. Однією з причин для навчання в університеті було скасування оплати, яку було введено в 2006 році та яка становила 545 євро щосеместра [5]. Починаючи з 2009 року, в Баварії було поступово скасовано плату за навчання. На сьогоднішній день студенти платять студентський внесок 111 євро, в який входить проїзний квиток на всі види транспорту по федеральній землі Баварія [5].

Особливої уваги заслуговує Трірський університет, розташований в землі Рейнланд-Пфальц (Західна Німеччина). Особливість цього класичного університету полягає в тому, що його було засновано в 1473 р. ("старий університет"), закрито Наполеоном в 1798 р. та відновлено в 1970 р. ("новий університет") [6]. Цей класичний університет є прикладом того, як університет може бути старим і новим водночас.

В Трірському університеті навчається близько 15.000 студентів та працює близько 1.000 викладачів. Завдяки зручному географічному положенню цей заклад є університетом "Великого регіону", який пропонує навчання та дослідження одночасно в чотирьох європейських країнах: Метц і Нансі (Франція), Люксембург (Люксембург), Лютіх (Бельгія), Саарбрюкен і Кайзерслаутерн (Німеччина) [6]. Студенти Трірського університету мають можливість обирати дуальні навчальні плани та навчатися за індивідуальним графіком одночасно в двох університетах. Починаючи з 2012 р., до групи "Великого регіону" входило більше ніж 6.000 академіків та 120.000 студентів [6].

Однією з важливих реформ у Трірському університеті був перехід на Болонську систему навчання. В 2007 р. було завершено цей процес і введено освітньо-кваліфікаційні рівні "бакалавр" і "магістр" на всіх спеціальностях. В 2010 р. було випущено перших випускників освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" [6].

Загальна тенденція збільшення кількості студентів торкнулася лише частково Трірського університету, адже зростання студентів відбувалося в цьому закладі поступово. Із переходом на Болонську модель їхнє число стрімко зросло

(14.639 студентів), але в 2009/2010 роках до університету було зараховано менше студентів (14.612) [6]. Основна частина студентів походить із землі Рейнланд-Пфальц (53,3 %), та сусідніх земель Саар (13,2 %) і Північної Вестфалії (12,9 %) [6]. Із Східної Німеччини було зараховано найменшу кількість студентів.

Трірський університет є популярний серед іноземних студентів. Загалом у 2010 році було зараховано 1.602 іноземних студентів, що становить 10,5 % від загальної кількості студентів. Таблиця 1. демонструє країни походження іноземних студентів, які навчалися в 2008/09 роках у Трірському університеті [6].

Таблиця 1. - Іноземні студенти Трірського університету (зимовий семестр 2008/09 рр.)

Країна	Число студентів	Відсоткове відношення
Люксембург	509	27.6 %
Китай	149	8.4 %
Болгарія	102	5.7 %
Польща	76	4.3 %
Росія	76	4.3 %
Україна	66	3.7 %
Італія	54	3.0 %
Туреччина	50	2.8 %
Франція	47	2.6 %
Румунія	39	2.2 %

Статистичні дані показують, що найбільше іноземних студентів у Трірському університеті походять із сусідньої країни Люксембургу. Українські студенти посідають 6 місце серед країн і становлять 3,7 % від загальної кількості [6]. Багато українських студентів отримують стипендію на завершальному етапі навчання в університеті. Загалом, на кожного студента в університеті розраховано близько 7.000 євро в рік [6]. Загальний бюджет станом на 2009 р. становив 102. 328. 500 євро, з них 2 мільйони євро займають студентські внески (228 євро в семестр) [6].

Однією із основних проблем університетської освіти Західної Німеччини є переповнені університети. Поряд із цією проблемою визначаємо також недостатню фінансову підтримку університетів державою. У результаті класичні університети Західної Німеччини зіткнулися із наслідками процесів глобалізації, стрімкого розвитку інформаційних інфраструктур, застосуванням мультимедійних технологій. Ці тенденції свідчать не лише про проблеми університетів Західної Німеччини, натомість вони виходять на новий міжнародний рівень глобальних явищ у вищій освіті.

Висновок. Розвиток класичних університетів Західної Німеччини в період 1945-2010 років було зумовлено важливими змінами і трансформаціями у вищій освіті. Так, у післявоєнний час (1945-1950) було відновлено роботу класичних університетів. В період 50-х-60-х років було помічено тенденцію стрімкого зростання кількості німецьких та іноземних студентів у класичних університетах Західної Німеччини. На прикладі Гейдельберзького, Кельнського, Мюнхенського та Трірського університетів можна прослідкувати тенденції зростання та накопичення наукового потенціалу в університетській освіті. На сучасному етапі німецька модель університету вважається однією з найпрогресивніших та

найрозвиненіших у європейському освітньому просторі. Німецький досвід потребує детального вивчення з метою запровадження кращих здобутків у вищих навчальних закладах України.

Список використаних джерел

1. Anrich, Ernst. Die Idee der deutschen Universität und die Reform der deutschen Universitäten. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1960. – 386 S
2. Jaspers, Karl. Erneuerung der Universität. Heidelberg, 1945. – 471 S
3. Krabusch, H. Das Archiv der Universität Heidelberg. Geschichte und Bedeutung, in: Aus der Geschichte der Universität Heidelberg und ihrer Fakultäten. Sonderbd. der Ruperto Carola, hrsg. von G. Hinz (1961), S. 82-111
4. Meuthen, Erich. Kölner Universitätsgeschichte, Band III: Die neue Universität – Daten und Fakten. Köln: Böhlau, 1988. – 467 S.
5. Ludwig-Maximilians-Universität München. Офіційний сайт Мюнхенського університету Людвіга-Максиміліана. Режим доступу: <http://www.uni-muenchen.de> – Назва з екрана.
6. Trier Universität. Офіційний сайт Трірського університету. Режим доступу: <http://www.uni-trier.de/>. – Назва з екрана.

Отримано 20.02.2015 р.

УДК 378.147.34

Гук О.Ф.°

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки факультету психології

Автомонов П.П.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки факультету психології

ОПТИМІЗАЦІЯ МОДУЛЬНО-СЕМІНАРСЬКОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

В статті досліджується оптимізація модульно-семінарської технології навчання вивчення гуманітарних дисциплін де пропонується новий зміст семінарського заняття, який значно ефективніше в плані організації самостійних і групових форм роботи студентів. Модульно-семінарська технологія навчання забезпечує високу ефективність навчального процесу і складається із системи принципів, які стали основою сучасного розуміння побудови модульно-семінарської технології навчання.

Ключові слова: модульно-семінарська технологія навчання, принципи навчання, зміст навчального матеріалу, навчально-пізнавальна діяльність студентів, функції навчання

В статье исследуется оптимизация модульно-семинарской технологии обучения изучения гуманитарных дисциплин где предлагается новое содержание семинарского занятия, значительно эффективнее в плане организации самостоятельных и групповых форм работы студентов. Модульно-семинарская технология обучения обеспечивает высокую эффективность учебного процесса и состоит из системы принципов, которые стали основой современного понимания построения модульно-семинарской технологии обучения.